

עיון בדיני הכשר הכבד

ישוב דעת הרש"ל שהכבד נאסר מהשמנונית

1. חוות דעת ביאורים סימן עג ס"ק ד

ולענין קושיות הרש"ל בס"ק ט' על הרש"ל דהא אין הנאסר אוסר רק במקום שאיסור עצמו יכול לילך, נראה ליישב, דהנה יש לעיין בהא דכבד אינו נאסר מטעם שאינה בולעת, מכל מקום הא דהם שבתוכה פירש ממקום למקום, ועל כרחק צריך לומר דהם הכבד אינו אוסר רק בפירש לחוץ, ולא בפירש ממקום למקום, כיון דכבד כולו דם הוא, וכן כתב הכרתי ופילתי [ס"ק ה], וכמו בכחל שהחלב אינו אוסר הכחל עד שפירש לחוץ. והנה בכחל בסימן צ' [סעיף א] ובש"ס פרק גיד הגשה [שם צו, ב] מבואר דשאר בשר שנכנס בכחל בבישול דנאסר, דנגד שאר בשר הוי כפירש לחוץ, ואם כן הכי נמי בכבד שנתבשלה עם בשר, כיון דהכבד בולע השמנונית ודאי נאסר מדם הכבד שנפרש לתוך השמנונית, דהוי כפירש לחוץ נגד השמנונית, כמו בכחל, כן נראה לי טעם הרש"ל.

כבולעו כך פולטו

2. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף עד עמוד א

אמר רבה: האי מולייתא כמו שאנו ממלאין הטלאין והתנגנון שריא ואפילו מלחו כמליחת לבי. אמר ליה אביי: והא קא בלע דמא הטלה דס הווא מן הבשר הכנוס בתוכו! - אמר ליה: כבולעו כך פולטו לחוץ, ושואבו חוס האור.

נימא מסייע ליה: נותן את כרעיו ואת בני מעיו לתוכו. מאי טעמא? לאו משום דאמרין כבולעו כך פולטו? אמרי: שאני התם, כיון דאיכא בית השחיטה דמחלחל - מידב דייבי לפי ששנתלה בתוכו ופי צית שחיתו למטה הדס יואל דכך חלל האור, ושוחט דכך צית שחיתו.

נימא מסייע ליה: הלב קורעו ומוציא את דמו. לא קרעו - קורעו לאחר בישולו, ומותר קא סלקא דעתך לאחר צינון לבי קאמי, דללי נמי קרי צינון, כדכתיב צדכני הימים (נ' לה) ויבשלו הפסח בלש כמשפט. מאי טעמא - לאו משום דאמרין כבולעו כך פולטו? - שאני לב דשיע ולא בלע, ואפילו בקדיחה נמי שרי, ואף על גב דליכא למימך כך פולטו.

(איני?) והא רבין סבא טפליה צעיסה, שקורין פשטיד"א +פשטידא, מין מאפה שיש בו בשר - והיא בר גזולא לרב, ואמר ליה: אי מעלי טפליה אס יס טעם יפה בלחם - הב לי ואיכול וסיעתא לרבה! - והיא בסמידא, דמפריד צעיסה של סלת, ואינה נדבקה כל כך, ונפרכת מאליה והדס יואל ממנה.

והא רבא איקלע לבי ריש גלותא, וטפלו ליה בר אוזא. אמר: אי לא דחזיתיה ללחם דזיג לשון זטוכית, לבן וזלול מלאה, מוהל הבשר שזב בלחם כוזא חיורא כיוף, שאין בו אדמיונות דס, לא אכלי מיניה. ואי סלקא דעתך כבולעו כך פולטו מאי איריא כי זיג? אפילו כי לא זיג נמי! - התם בחיורתא קמח נקייא כעין שלנו, שאינה סולת, דשריר קשה, ואינו פולטו.

והילכתא: דסמידא דלחמ לעיל דמפריד, בין אסמיק בין לא אסמיק - שריא מוהל שנתוך הלחם, בין לא אסמיק - שרי, שהסד ולאי יואל, ואודם זה ולאי לא דמות דס הוא. דחיורתא, אי זיג כוזא חיורא - שריא, אי לא - אסיר. דשאר קמחים, אסמיק - אסור, לא אסמיק - שרי. האי מולייתא, מאן דאסר - אפילו פומא לתחת. ומאן דשרי - אפילו פומא לעיל. והילכתא: מולייתא שרי, אפילו פומא לעיל כשהיא תלויה בתנור, ואף על גב דעכשו אין נקב ללאח הדס - שרי, כבולעו כך פולטו, וחוס האור שואבו.

3. תוספות מסכת פסחים דף עד עמוד א

כבולעו כך פולטו - בפ' כל הבשר (חולין קיא.) שרי כבדא עילויה בישרא בדיעבד משום דדם 'מישרק שריק' התם לא שייך להזכיר כלל טעם של כבולעו כך פולטו שהדם נופל שם מבחוץ ושריק ואינו נבלע. ומטעם כבולעו כך פולטו נמי לא הויא שריא התם גבי כבד אלא בדיעבד ואף על גב דבא למישרי הכא גבי פסח לכתחלה אף על גב דבני מעיו בתוכו ואיכא נמי כבד, גבי פסח לא רצו להחמיר משום דכתיב (שמות יב) ראשו על כרעיו ועל קרבו ואפילו מאן דאסר בכבדא עילויה בישרא לא קשה ליה מתניתין דפסח דמדרבנן אסר ובפסח לא החמירו. אי נמי הוא יעמיד כגון שמלח בני מעים מליחה גמורה דאפילו לקדירה מתירו ר"ת על ידי מליחה גמורה. ואפילו לפי מנהג העולם שאין מבשלים כבד על ידי שום מליחה מכל מקום כיון דנמלח כמליחת קדירה נתמעט דמו ולא אסר טפי משאר בשר שלא נמלח דבשרא על גבי בשרא שרי לכתחלה לכולי עלמא.

ויש ללמוד היתר במולייתא אפילו נמלח בשר החיצון ושהה כדי מליחה והפנימי לא נמלח מדמייתא ראייה מטפילת בר גזולא דשרי מטעם כבולעו כך פולטו.

אף על פי שמעשים בכל יום שאוסרים בשר שנפל בציר ומלח שנפלט ואין מותר אפילו בצלי ועדיפא מינה היה אוסר ר"ת תרנגולת שנמלחה בקערה אף על פי שלא שהתה שם שיעור צליה ולא פלטה אפילו חצי דמה ואסרה לאוכלה צלי משום דלא מפליג רבא גבי אין מולחין בשר אלא בכלי מנוקב בין שהה הרבה לשהה מעט.

4. תלמוד בבלי מסכת חולין דף קיא עמוד א

אתמר: כבדא עילויה בשרא - שרי, דמא משרק שריק; כחלא עילויה בשרא - אסור, מאי טעמא - תלב סרוכי מסריך.

רב דימי מנהרדעא מתני אפכא: כחלא עילויה בשרא - שרי, מ"ט - חלב שוחטה דרבנן, כבדא עילויה בשרא - אסור, דם דאורייתא.

דרש מרימר, הלכתא: בין כבדא בין כחלא, תותי בשרא - שרי, עילויה בשרא - דיעבד אין, לכתחלה לא.

5. תוספות מסכת חולין דף קיא עמוד א

דמא משרק שריק - וא"ת למה לי האי טעמא תיפוק ליה דכבולעו כך פולטו? וכ"ת דאצטריך להחמיר אפילו למאן דלית ליה בכיצד צולין (גז"ש) כבולעו כך פולטו. אכתי קשה דמסקינן התם דמולייתא שריא אפילו לכתחלה מהאי טעמא והכא פסקינן דאסור לכתחלה לכולי עלמא ואי משום דפעמים נצלה הבשר שלמטה מן הכבד תחלה והכבד עדיין פולטת ונופל על הבשר וכשמסירין הבשר הרי בלע ולא היה לו שהות לפלוט א"כ בשרא עלוי בשרא נמי ליתסר מהאי טעמא כשהתחתון נצלה קודם ומסירין אותו מן השפוד! ויש לומר דכבד שיש בו שפע דם לא אמרינן כבולעו כך פולטו והא דאמרין בכיצד צולין (גז"ש) דלב קורעו אחר בישולו משום דכבולעו כך פולטו אף על פי שיש בו שפע דם, הלב מתבשל ומתייבש במקומו בחלל הלב.

6. טור יורה דעה הלכות מליחה סימן עג

ואם נמצא הכבד בעוף דינו כדין הלב בצלי מותר בקדרה צריך ששים כנגד הכבד:

7. רבינו ירוחם - תולדות אדם וחיה נתיב טו אות ח

תרנגולת שנצלת עם הכבד שלה הכבד אסור ותרנגולת מותר כי יש בה יותר מ'ש' ויש מי שהתיר הכבד וראשון עקר וכן הסכימו רוב הפוסקים.

8. ספר איסור והיתר הארוך שער טז

ב. ואפילו אם נצלה העוף והכבד שלם (הגה"ה) דבוק בו. שניהם מותרים כדדרש מרימר הלכתא כו' עילויה בישרא דיעבד שרי בצליה וה"ה במליח דהא קיימא לן כשמואל שמליחה כרותה והיינו כרותה דצלי והיינו מטעם דלעיל

צליית כבד שנמלח על בשר שנמלח

15. שולחן ערוך יורה דעה הלכות מליחה סימן עז סעיף א

עופות או גדיים שממלאים אותם בשר שלא נמלח, אם לצלי, מותר אפילו פיהם למעלה, ואפילו אם נמלח החיצון, דכמו שבולע דם המילואים כך פולטו... הגה: וכל זה בדיעבד, אבל לכתחלה אין לעשות שום מולייתא, רק אם נמלחו שניהם.

16. בית יוסף יורה דעה סימן עג

מדברי התוס' בפרק כיצד צולין (פסחים עד. ד"ה כבולעו) נראה דאפילו לפי מנהג העולם שאין מבשלין כבד ע"י שום מליחה מכל מקום כיון דנמלח במליחת קדרה נתמעט דמו ולא אסר טפי משאר בשר שלא נמלח ובישראל ע"ג בישור שרי לכתחילה לכולי עלמא:

17. נקודות הכסף סימן עג סעיף ד

סעיף ד ההג"ה מיהו אם נמלחה וכו': אם נמלח הבשר ונמלח הכבד ג"כ אם מותר לצלותו ביחד הבשר שנמלח עם הכבד שנמלח או לא נראה להתיר.

מליחת כבד על בשר שנמלח

18. שור יורה דעה הלכות מליחה סימן עג

וכן דינו בענין מליחה שאסור למולחו לכתחילה ע"ג בשר אבל תחת הבשר מותר עבר ומלחו על גבי בשר מותר.

19. מגיד משנה הלכות מאכלות אסורות פרק ו הלכה ח

הרשב"א ז"ל שיראה לו שהוא הדין שאסור למולחו לכתחלה על הבשר. ויש חולקין:

20. שולחן ערוך יורה דעה הלכות מליחה סימן עג סעיף ה

לא ימלחנו לכתחלה על גבי הבשר, אלא מתחתיו. הגה: ונהגו שלא למלוח כבד כלל, אפילו לבדה ... ומיהו אם איתא שמלח כבד, בין שמלחה לבד או עם בשר, אפילו על גבי בשרא, הכל מותר.

21. ש"ך יורה דעה הלכות מליחה סימן עג סעיף ה אות טו

לא ימלחנו לכתחילה כו'. פי' כשמלח שניהם הוא דלכתחלה אסור ובדיעבד מותר אפי' הכבד למעלה וכדכתב נמי הר"ב אבל אם הבשר כבר נמלח והודח אסור אפי' דיעבד אם הכבד למעלה דודאי לא גרע משאר בשר שלא נמלח שנמלח ע"ג בשר שנמלח כבר והודח דנתבאר לעיל ס"ס ע' דאסור וכן מוכח להדיא בתה"א שם דמירי כשמולח שניהם:

וראה שו"ע סימן ע סעיף ו

כבד שנתבשל ויש שישים כנגדה

ראה רמ"א סעיף ו, ט"ז ח, ש"ך כ"ג

22. חוות דעת ביאורים סימן עג ס"ק ו

(ו) הכבד עצמה אסורה. וקשה דהא טעם האיסור הוא משום דלא בקיאינן בין שלוק למבושל, כמו שכתבו הט"ז [ס"ק ג] והש"ך [ס"ק ת] בסעיף א', ובשולחן כתב רש"י הטעם בחולין [קיא, א ד"ה נאסרת] משום דאימר אחר שיצא כל דמה תחזור ותבלע, ע"ש, וכיון דאיכא ששים הרי כבר נתבטל?! וכל זמן שהיתה טרודה על כרחך אפילו ממקום למקום אינו בולע או שאינו אוסר, כמו שכתבתי לעיל בס"ק ד', דאם לא כן אמאי אינה נאסרת בבישול. ואין לומר דילמא תפלוט צד האחרון תחלה, דהא כתבו התוספות [שם] בד"ה דמא, דלא חיישינן להכי. ואפשר דבשולחן כשנתמעט מדמה הוי כשאר בשר שלא נמלח, ויכול לפרוש ממקום למקום, מה שאין כן בבישול סבירא ליה הטעם דטרודה כל כך דאפילו ממקום למקום אינה בולעת, משום הכי אינה נאסרת, וסבירא ליה דפירש ממקום למקום אוסר בכבד:

בדמם אמרינן במליחה מישרק שריק. ובצלייה כבולעו כ"פ. וכן במליחה אי נבלע בו איזה דבר כבכ"פ. ובמליחה ובצלייה אין חילוק בין דבוק לתלוש כדאיתא לעיל:

ג. ומיהו בצלייה נהגינן לקלוף הבשר שאצלו אפילו בתלוש. ואפילו שהיה הכבד למטה משום שהשפודין שלנו לפעמים מתהפכים ובדבוק בו נהגינן לקלוף במקום שדבוק בה אפילו במליחה:

9. שולחן ערוך יורה דעה הלכות מליחה סימן עג סעיף ד

אם צלוא עם בשר בתנורים שבימי חמי הגמרא, שפיהם למעלה, יהיה הכבד למטה ולא למעלה. ובדיעבד, מותר.

10. ש"ך יורה דעה סימן עג ס"ק יב

יב (פמ"ג) ובדיעבד מותר. הטעם איתא בש"ס פכ"ה (דף ק"א ע"ב) דדם מישרק שריק בצלייה והקשו התוס' .. דכבד שיש בו שפע דם לא אמרינן כבולעו כך פולטו ... עכ"ל והעתקתי דבריהם מפני העט"ז שכתב וז"ל אסור לצלות כבד על בשר שהכבד כולה דם ופולט כל זמן שהוא אצל האש והבשר לאחר שנצלה קצת פוסק מפלוט ויוזב הדם מן הכבד על הבשר ויבלע הבשר מדם הכבד ובדיעבד מותר דכבכ"פ בצלייה ע"כ לשונו והרי בש"ס התירו להדיא מטעמא דמישרק שריק וגם מ"ש והבשר לאחר שנצלה קצת כו' לכאורה נגד התוספות ועי' [סי' ע"ו] ס"ק י"ג וכ"ב:

11. שולחן ערוך יורה דעה הלכות מליחה סימן עג סעיף ו

עוף שמלאוהו בביצים ונמצא בו לב או כבד, דינו כמבושל ובעינין ס' מן העוף בלא המילוי, ואם לאו, הכל אסור. ואם מלאוהו בבשר ואין שם ביצים הנקשרים ומעכבים הדם, דינו כצל. (ארוך בשם אגודה ובנימין זאב סימן של"ו שי"ז/).

12. דרכי משה הקצר יורה דעה סימן עג אות ט

אבל אם מלאוהו בבשר אפילו תפל בהא קיימא לן דמולייתא שרי דכבולעו כך פולט ודוקא כבד אבל לב אין לאסרו בצלייה אפילו נמלא בביצים אם העוף שלם מאחר שיש בכל עוף ששים נגד לבו ולא גרע מאילו נתבשל עכ"ל:

13. ש"ך יורה דעה סימן עג ס"ק כג

... אלא צ"ל דס"ל לרי"ו דבצלי שאני שפולטת דם הרבה וכוונת תחתיה בחלל התרנגולת וחזור ונבלע בכבד וגם ס"ל כתוס' דפרק כ"ה שהבאתי בס"ק י"ב דלא אמרינן כבולעו כך פולטו בדם כבד (מיהו אנו לא קי"ל כרי"ו בהא אלא כמ"ש הפוסקים והטור בס"ו דנמצא כבד בעוף צלי מותר מטעם דכבכ"פ וכ"כ הב"י בס"ב"ה גם במה ששמע מדברי רי"ו דתרנגולת יש בה ס' נגד כבדה לא קי"ל כוותיה) וגם ס"ל לרי"ו דלא אמרינן דם מישרק שריק אלא בכבד ע"ג בישור משא"כ בחלל התרנגולת דלא שריק דלא עדיף מאלו יש גומות בבשר דלא אמרינן מישרק שריק וכמ"ש בס"ס ע"ה בשם הגה"מ ושאר פוסקים וא"כ אין ראייה לדין דהכא וצ"ע:

14. פרי מגדים יורה דעה שפתי דעת סימן עג ס"ק יב

(יב) ודיעבד. עש"ך בשם התוס' דבשאר בשר שייך כבולעו כך פולטו ולא בכבד אלא משום מישרק שריק ונ"מ שא"צ לשהות התחתון שנצלה כבר כמו העליון שעדיין לא נצלה ואלו לטעם הלבוש דככ"פ היה צריך לשהות התחתון כמו העליון עי' סי' ע':